

Josep M. Castellet, editor i mediador cultural

JOSEP MURGADES

Universitat de Barcelona

murgades@ub.edu

D. A. (2015): Diversos autors, *Josep M. Castellet, editor i mediador cultural*, ed. Enric Gallén i José Francisco Ruiz Casanova, Lleida / Barcelona: Punctum, Edicions 62 & TRILCAT.

Vet aquí un llibre oportú a força de contrastar la inoportunitat avui de l'obra i de la trajectòria que hi són estudiades —les de Josep M. Castellet— amb l'oportunitat que aquestes van revestir en el seu moment —la pràctica totalitat de la segona meitat del propassat segle i fins a començaments de l'actual.

Coincideixen les diverses aportacions aquí aplegades a ponderar positivament el crític i l'editor que n'és objecte d'estudi: com a «home-pont de referència» (Enric Gallén: p. 7); com a representant de «la perfecta navegació entre dos cultures, entre dos llenguas y entre dos literaturas» (José Francisco Ruiz Casanova: p. 57); com a «*passéur* [sens dubte la denominació metafòricament més enginyosa] entre quatre cultures (nord-americana, francesa, catalana i castellana» (Maria Dasca: p. 153); com a «mediador cultural hispànic» (Manuel Llanas: p. 167).

I bé, tot això era cert. Com ho era el *charme* personal de l'homenot (corroborable per tothom que l'hagués tractat). També ho era el fet d'haver estat «gran publicista de sí mismo» (José Francisco Ruiz Casanova: p. 349) i d'haver-se sabut «vender muy bien» (Eduardo A. Salas Romo: p. 352).

Un do de gents encantador, el de Castellet. No pas immune tanmateix al possible malentès (vegeu l'acerba crítica prodigada al seu llibre *Els escenaris de la memòria* per qui ara n'ha esdevingut, ves, coeditor de l'epistolari —vegeu més avall—, Jordi Cornudella: «Gent que m'ha conegut», *El Temps*, 13-6-1988, p. 91).

Com tampoc estalvi, el seu entregent, bé de suscitar la mera *concessio* indulgent per part d'un conspicu intel·lectual espanyol (la de no ser comptat entre els catalans *cerrados*, p. 30), bé de provocar les naturals suspicàcies pel fet d'afirmar, en un excés d'equiparació conciliadora, que «la censura no havia tractat pitjor els llibres escrits en català que els llibres escrits en espanyol» (vegeu Josep Massot i Muntaner, «Les publicacions de l'Abadia de Montserrat», dins *Traducció i censura en el franquisme*, 2016, ps. 9-10).

Subratllada —i matisada— així aquesta vessant més individual, biogràfica del personatge, importa ara ja demanar-se, en la seva vessant col·lectiva i, doncs, més pròpiament històrica, quin diàleg intercultural hi ha avui dia en àmbit peninsular o, més concretament, hispànic. Demanar-se, en definitiva, si un tal diàleg és, a hores d'ara, simplement viable, o tan sols merament imaginable.

Per expressar-ho nominalment: a manca d'un Castellet deçà, ¿quin Aranguren (Enric Sullà: p. 358) es dreça dellà? ¿Cal per això concloure —paroxisme paradoxal de la història— que també quant a fluïdesa comunicativa i quant a voluntat d'entesa hi havia més d'iniciatives i de realitzacions en temps dictatorials i transicionals que no pas en temps com els presents?

És clar que un tal estroncament de canals reglats de transmissió no és únicament atribuïble a l'inveterat caïnisme ibèric. En un món global on tot esdevé més difusament permeable, més inestablement líquid o directament gasós, ¿qui estudia llengües i literatures segons les respectives compartimentacions nacionals?; ¿quins gurus *prochains* per aclamar hi ha avui dia talment ho havien estat en les dècades centrals del xx un Sartre (Àlex Broch: ps. 107-111) o una Beauvoir (íd.: p. 103)?

Quina escarida i elemental simplicitat aquella enfront de la melassa amorfa-ment hiperconnectada d'avui dia!

El balanç llavors que, a càrrec de tots els col·laboradors, trobem aquí de la tasca intel·lectual desplegada per Castellet, és sintèticament explicatiu de les diverses facetes d'aquesta. Com a director literari, el trobem visualment descrit com «la finestra a l'exterior de [Edicions] 62» (Manuel Llanas: p. 161). Se'n remarca justament «su permanente consideración de la radical historicidad de la obra literaria» (Eduardo A. Salas Romo: p. 21), així com la importància que atorga al que acabaríem coneixent com a estètica de la recepció (íd.: p. 23). No és tan inqüestionable en canvi l'atribució que se li fa de l'encuny denominatiu «realisme històric» (íd.: p. 25), fruit més aviat de la facúndia de Joaquim Molas. També, a propòsit d'atribucions conceptuals, la de «cultura popular i nacional» no és pas remissible en primera instància a Juan Goytisolo (Armando Pego Puigbó: p. 77), sinó a Gramsci. Significatiu també el testimoni reportat de Sánchez Ferlosio comentant aquest que *El Jarama* hauria estat «una invenció de Castellet» (Armando Pego Puigbó: p. 82). Doncs sí, la literatura, més o menys a la curta o a la llarga, pot acabar tenint de vegades més de creació per part del crític, o del simple lector, que no pas per part del mateix autor. I, encara, tot valorant degudament la feina d'aquell, se'ns diu de la de Castellet que «manté una discreta vigència i, a més, en dues literatures, la qual cosa és molt més del que poden somiar la majoria de crítics» (Enric Sullà: p. 50). Doncs això és, exactament.

L'obra de què aquí és qüestió no va però tan sols *sobre* Castellet; és també *de* Castellet; d'un jove Castellet fent tàndem epistolar amb un igualment jove Joan Ferraté. Ja que, de les 375 pàgines del llibre, les que van ni més ni menys que de la 183 a la 346 són esmerçades a reproduir la correspondència conservada (56 cartes d'aquell, 16 d'aquest) que tots dos van creuar-se des del juny de 1948 fins al setembre de 1951.

Prou s'afanyen llavors, els meritoris editors d'aquest material inèdit i desconegut fins ara, Jordi Cornudella i Teresa Muñoz, a admetre que el fet de publicar-lo «és una mica una traïció» (p. 179); cap dels dos corresponents, atesa sobretot llur sonada ruptura posterior (p. 176), i atès el pudor retrospectiu projectat per

Castellet envers aquelles seves remotes efusions epistolars (p. 180), no hauria vist de bon ull la divulgació d'uns tals documents personals.¹

(Ara: la reflexió que entorn d'aquesta «violació» filològica s'imposa és anàloga a la desplegable a propòsit de la tasca de l'historiador o del científic: no hi ha altres límits que els motivats pel desconeixement; així que hi ha possibilitat de saber —el que sigui, i se'n derivin les conseqüències que se'n derivin—, el delit d'esbrinar i d'airejar no té aturador).

La lectura llavors d'aquests papers presenta interès per raó sobretot de la, no per més diferenciada, menys consistent respectiva carrera intel·lectual posterior de tots dos protagonistes —i per raó també de les possibles comparances a establir-hi.

Els textos en si, però, no fan gaire més que radiografiar estats d'ànim característics de tota etapa de juvenesa, per més que vagi acomboiada, com és aquí el cas, d'inquietuds culturals de vària mena.

Afirmacions com «Merda de joventut!» (p. 221), en ploma de Ferraté, o com «cada vegada estic més descontent de mi mateix» (p. 247), en ploma de Castellet, són perfectament subscribibles pel comú del jovent, de sempre i d'arreu, i fan bona un cop més aquella asseveració plàsticament lapidària formulada per Josep Carner (bonhomia: «Ballarines»), un dels autors més sàviament valorats pel reusenc: «La joventut és com tenir un milió de lliures esterlines i haver-lo de despendre tot, per una injustícia monstruosa, en un plat de bacallà a la llauna».

Altrament, proferir, com fa Castellet el 1949, que «*Nosaltres* necessitem gent capacitada, formada: necessitem mestres!» (p. 225), ha estat, en aquest país, un clam recurrent de generacions i generacions (a instàncies de semblant crida és que encara no quatre dècades abans, el 1912, havia escrit Eugeni d'Ors la *Flos Sophorum*). I sentenciar, com fa Ferraté el mateix any, que «no em fa por la mala llet precisament d'aquesta gent [censors i corifeus afectes al règim imperant], sinó la seva descomunal burrícia» (p. 270), continua essent per desgràcia una constatació sempiternament vàlida.

A tall de corol·lari d'obra, de personatge, i de la present contribució al respecte, cabria aquí potser invocar les paraules de T. S. Eliot a *To Criticize the Critic* (1961): «No literary criticism can for a future generation excite more than curiosity, unless it continues to be of use in itself to future generations, to have intrinsic value out of its historical context». I postil·lar conclusivament, a propòsit

1. No pot per menys de veure-l'hi en canvi, és clar, el lector encuriós. El qual, tanmateix, hauria agraït que se li hagués especificat, amb exemples il·lustratius, en què ha consistit la «levíssima normalització ortogràfica» (p. 179) o «la normalització ortogràfica» aplicada «amb la màxima prudència» (p. 180) al conjunt de textos transcrits. Així com també, posats a incloure profitosament «un índex onomàstic» (ps. 181-182) de les persones citades a la correspondència, bo hauria estat fer-lo complet i, doncs, consignar-hi noms per desgràcia omesos (Carner: 297; Modrego: 263, 266, 273; Ors: 229, 277, 333; Ortega: 325, 326, 328; Palomeque: 213; Pla: 296; etc.).

de Castellet, que, tot i les circumstàncies històriques ben altres dels nostres dies, el seu *métier* literari continua suscitant, des del seu valor intrínsec, més que simple curiositat.

Les traduccions sota els ulls de la censura franquista

PERE QUER

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

pquer@uvic.cat

VILARDELL (2016): Laura Vilardell (ed.), *Traducció i censura en el franquisme*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Biblioteca Milà i Fontanals» 62.

Continuant la llista de diversos estudis apareguts els darrers anys sobre la censura franquista i els seus efectes, el volum miscel·lani aparegut a la Biblioteca Milà i Fontanals de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat se centra en la perspectiva de les traduccions i s'afegeix a aquells estudis, partint sobretot de l'anàlisi d'expedients concrets. Cal dir que les seves aportacions augmenten notablement el coneixement que tenim de la censura i la seva influència sobre la cultura, donada l'enorme importància de les traduccions en la vida intel·lectual que mirava de resistir sota el règim.

El volum aplega nou investigadors de cinc universitats i encara s'enriqueix amb les aportacions que hi fa una persona de la importància de Josep Massot i Muntaner en la seva doble faceta d'estudiós del període i d'editor de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Ja en el primer capítol, Massot s'alegra de l'existència d'estudis seriosos sobre la censura i anuncia treballs en curs que s'afegiran als del volum i donaran molta més llum sobre aquest poderós instrument del franquisme. Després il·lustra amb exemples viscuts a l'editorial les fórmules d'organització (o, fins i tot, de desorganització) de la censura de manera que s'aprecia clarament quines intencionalitats guiaven la seva acció, gens lleu ni innocent. Considera que fou la tenacitat de persones i institucions qui va evitar el triomf dels objectius finals de la censura —l'anorreament cultural i el bandejament social del pensament, ja fos científic o d'humanitats— i explica com aquesta organització fou igualment combativa amb l'edició en castellà i atacà també prou l'edició eclesiàstica.

Aquesta darrera àrea queda molt ben definida amb l'aportació que hi fa Mireia Sopena, centrant-se en la censura eclesiàstica als anys seixanta. En el seu capítol, Sopena ens fa veure que l'església oficial, de fet, va promoure molt poc l'edició i, precisament amb la relativa obertura dels anys seixanta, el gruix